

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทาน ปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: ความสัมพันธ์ด้านสาระคำสอน กับหลักพุทธจริยธรรม¹

กาญจนา ตันโพธิ์

รับบทความ: 11 ธันวาคม 2562

แก้ไขบทความ: 25 กุมภาพันธ์ 2563

ตอบรับ: 28 กุมภาพันธ์ 2563

ออนไลน์: 19 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาสาระคำสอนในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยศึกษาประเภทของสาระคำสอนและความสัมพันธ์ของสาระคำสอนกับหลักพุทธจริยธรรม ผลการศึกษาพบว่าประเภทสาระคำสอนหลักมี 4 ข้อ คือ สาระคำสอนเกี่ยวกับบัณฑิต สาระคำสอนเกี่ยวกับการทำงาน สาระคำสอนเกี่ยวกับความเป็นครู และสาระคำสอนเกี่ยวกับการศึกษา ในด้านความสัมพันธ์ของสาระคำสอนกับหลักพุทธจริยธรรมนั้นพบว่า สาระคำสอนโดยรวมสัมพันธ์กับหลักอรรถประโยชน์ 2 ประการ คือ 1) อุดตัตถะหรือประโยชน์ตนอันประกอบด้วยหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถะ 4 ได้แก่ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา สมชีวีตา และหลักสัมปรายิกัตถะ 4 ได้แก่ ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา 2) ปัตถะหรือประโยชน์ผู้อื่น

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สาระคำสอนและกลวิธีทางภาษาของพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”

และสังคัมอันประกอบด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4
สังคหวัตถุ 4 ไสรัจจะ พระพุทธคุณ 3 และมงคลสูตร

คำสำคัญ พระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สวรรตละคำสอน หลักพุทธจริยธรรม

The Speech in Graduation Ceremony Given at Srinakharinwirot University: The Relationship of its Essentials and Ethics of Buddhism

Kanchana Tonpo

Received: December 11, 2019

Revised: February 25, 2020

Accepted: February 28, 2020

Online: June 19, 2020

Abstract

This research study examined the Essentials of the speech in graduation ceremony given at Srinakharinwirot University, in particular, the categories of the Essentials, and the relationship between the Essentials and Buddhist Ethics. The results of the research revealed that the Essentials could be divided into four categories as follows: 1) the Essentials related to the graduates, 2) the Essentials related to Professionalism, 3) the Essentials related to the code of ethics for teachers, and 4) the Essentials related to Education. Regarding the relationship between the Essential and Buddhist Ethics, it was found that the Essentials are related to two principles of the *Attha* (or benefit), namely, *Attattha*- a gain for oneself- and *Parattha*- a gain for others and the society. *Attattha* consists of two precepts i.e. *Diññhadhammikattha* 4 (benefits obtainable here and now) and *Samparāyikattha* 4 (the good to be won in the life to come), the former of which comprises *Utthanasampada* (to be endowed with energy and industry), *Arukkhasampada* (to be endowed with watchfulness),

Kalyanamittata (association with good people) and *Samajivita* (balanced livelihood) while the latter includes *saddhà* (faith), *silà* (morality), *càgà* (charity) and *panyà* (wisdom). The second gain, *Parattha*, consists of *Gharāvāsadhamma* 4 (the Four Virtues of a Good Household Life), *Iddhipāda* 4 (the Four Bases of Success), *Brahmavihāra* 4 (the Four Sublime States of Mind), *Saīgahavatthu* 4 (the Four Bases of Sympathy), *Soracca* (modesty), *Buddhaguṇa* 3 (the Three attributes of the Buddha), and *Mangala* (highest blessing).

Keywords: The Speech in Graduation Ceremony Given at
Srinakharinwirot University, its Essentials,
Ethics of Buddhism

1. บทนำ

พระบรมราชาวาทที่พระราชทานเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษานับเป็นสมบัติทางปัญญาที่สำคัญยิ่งของชาติไทย พระบรมราชาวาทที่พระราชทานมักมีสาระต่องานในเชิงคำสอน คำแนะนำ และคติเตือนใจที่เกิดจากถ้อยคำภาษาที่เปี่ยมด้วยคุณค่า อันสะท้อนถึงพระปรีชาญาณและสายพระเนตรกว้างไกล ตลอดจนความห่วงใยที่ทรงมีอยู่อย่างไม่เสื่อมคลาย ซึ่งเป็นประโยชน์แก่บัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ให้ตระหนักและยึดถือปฏิบัติ หากบัณฑิตและผู้เกี่ยวข้องได้ศึกษาทบทวนด้วยความไตร่ตรองก็สามารถปรับใช้เป็นการสนองแนวพระราชดำริต่างๆ ได้เป็นอย่างดี (อุดม หนูทอง, 2539, น. 1)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีปรัชญา คือ “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม” และมีอัตลักษณ์เด่นที่เป็นสถาบันการศึกษา มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตสายวิชาชีพครูที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาสังคมไทย (คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่างามหานคร, 2551, น. 23) และได้รับพระราชทานพระบรมราชาวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษามาโดยตลอด พระบรมราชาวาทนั้นล้วนมีสาระต่องานที่มุ่งสอนให้บัณฑิตนำความรู้วิชาการมาพัฒนาและสร้างประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติให้เต็มที่ ดังตัวอย่างพระบรมราชาวาทที่พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2505 ดังนี้

... การศึกษาเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญยิ่งของมนุษย์ คนเราเมื่อเกิดมาก็ได้รับการสั่งสอนจากบิดามารดาอันเป็นความรู้เบื้องต้น เมื่อเจริญเติบโตขึ้น ก็เป็นหน้าที่ของครูและอาจารย์สั่งสอนให้ได้รับวิชาความรู้สูง และอบรมจิตใจให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของชาติสืบต่อไป งานของครูจึงเป็นงานที่สำคัญยิ่ง ท่านทั้งหลายซึ่งจะออกไปทำหน้าที่ครูจะต้องตั้งมั่นอยู่ในหลักศีลธรรม และพยายามถ่ายทอดวิชาความรู้แก่เด็กให้ดีที่สุดที่จะทำได้

จะเห็นได้ว่า พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนั้นปรากฏสาระัตถะคำสอนที่ตรงกับจุดเด่นของมหาวิทยาลัย คือ มุ่งสอนให้บัณฑิตทำหน้าที่ครูและหน้าที่ทางการศึกษาให้เต็มที่และต้องตั้งมั่นในศีลธรรมความดีงามอันเป็นคำสอนที่สัมพันธ์กับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนั้นจะมีการนำเสนอสาระัตถะคำสอนใดหรือประเภทใดบ้าง และสาระัตถะคำสอนมีความสัมพันธ์กับหลักพุทธศาสนาหรือหลักพุทธจริยธรรมใดบ้าง ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะทำให้เห็นคุณค่าของพระบรมราโชวาทที่ถือเป็นสมบัติทางปัญญาที่สำคัญยิ่งของชาติไทย อีกทั้งสาระัตถะคำสอนที่ได้รับยังสามารถทำให้พลนิกรชาวไทยนำไปเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนทั้งในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมอีกด้วย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์ประเภทสาระัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒกับหลักพุทธจริยธรรม

3. วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและนำเสนอผลในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการต่างๆ และประมวลเป็นกรอบแนวคิดและทฤษฎีความรู้ มีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ พระบรมราโชวาทและพระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่ปีแรกที่พระราชทาน คือ พุทธศักราช 2502 ถึงพุทธศักราช 2559 ทั้งสิ้น 120 องค์ และจะศึกษาวิเคราะห์สาระัตถะที่ปรากฏ โดยนำเสนอ 2 ประเด็น

คือ ประเภทของสารัตถะคำสอนและความสัมพันธ์ของสารัตถะคำสอนกับหลักพุทธจริยธรรม

4. ผลการวิจัย

การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารัตถะคำสอนที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรและสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานนั้น ผู้วิจัยศึกษาและนำเสนอ 2 ประเด็น คือ ประเภทของสารัตถะคำสอนและความสัมพันธ์ของสารัตถะคำสอนกับหลักพุทธจริยธรรมดังต่อไปนี้

4.1 ประเภทสารัตถะคำสอนที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทั้งสิ้น 120 องค์ ผู้วิจัยพบว่า แต่ละองค์จะมีสารัตถะคำสอนหลักหรือสารัตถะคำสอนที่เด่นชัดที่สุด 1 ข้อ และอาจมีสารัตถะคำสอนย่อยปรากฏเสริมอยู่ด้วยการศึกษาสารัตถะคำสอนหลักๆ พบว่า มีทั้งสิ้น 4 ข้อ คือ สารัตถะ คำสอนเกี่ยวกับบัณฑิต 50 องค์ สารัตถะคำสอนเกี่ยวกับการทำงาน 29 องค์ สารัตถะคำสอนเกี่ยวกับความเป็นครู 25 องค์ และสารัตถะคำสอนเกี่ยวกับการศึกษา 16 องค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 สารัตถะคำสอนเกี่ยวกับบัณฑิต

สารัตถะคำสอนที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมุ่งสอนเกี่ยวกับบัณฑิตเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะบัณฑิตถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญมั่นคง พระบรมราโชวาทมีเนื้อหาและสารัตถะที่มุ่งสอนให้บัณฑิตตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนตามความคาดหวังของสังคมและสอนใจให้บัณฑิตประพฤติปฏิบัติตน

ในทางที่ดีงามเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับคนในสังคม จากการศึกษาพบสารัตถะคำสอนที่เกี่ยวกับบัณฑิตทั้งสิ้น 50 องค์ จำแนกเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

1) การมีคุณธรรมประจำตัวบัณฑิต

การมีคุณธรรมประจำตัวของบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถือเป็นสารัตถะคำสอนสำคัญที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทเกือบทุกองค์ สารัตถะคำสอนนี้นอกจากมุ่งสอนให้บัณฑิตเก่งด้านวิชาการ สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้แล้ว บัณฑิตจะต้องเป็นคนดีมีคุณธรรมประจำตนร่วมด้วย ดังสารัตถะคำสอนที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทวันศุกร์ที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ต่อไปนี้

... ท่านทั้งหลายต่างก็สำเร็จการศึกษาโดยทั่วกันแล้ว แต่ละคนย่อมมีความรู้ในวิทยาการระดับสูงหลากหลายสาขาต่างกันไป จึงนับได้ว่าทุกคนเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในการที่จะทำงานสร้างสรรค์ประโยชน์ตามสาขาวิชาที่ได้เล่าเรียนมา แต่การมีความรู้ความสามารถทางวิชาการฝ่ายเดียวก็ยังไม่อาจสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเองและบ้านเมืองได้อย่างแท้จริง บัณฑิตยังจะต้องมีคุณธรรมความดีเป็นเครื่องนำทางให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ถูกที่ควรด้วย จึงจะสามารถนำตนนำชาติให้เจริญพัฒนาไปได้ เพราะคนที่มีความรู้ความฉลาดสูง หากไม่รู้จักรัดขอบข้อดี ไม่มีความละอายชั่วกลัวบาปก็ย่อมจะนำความรู้ความฉลาดของตนไปใช้ในทางเสื่อมเสีย

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร, 2551, น. 133)

พระบรมราโชวาทนี้มุ่งสอนว่า “บัณฑิตควรเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม” กล่าวคือ บัณฑิตนอกจากมีความรู้ความสามารถทางวิชาการดีแล้ว ก็ยังไม่อาจสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเองและบ้านเมืองได้อย่างแท้จริง แต่บัณฑิตจะต้องมีคุณธรรมความดีเป็นเครื่องนำทางให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ถูกที่ควรด้วย จึงจะสามารถนำตนนำชาติให้เจริญพัฒนาต่อไปได้

2) การเชี่ยวชาญทางทฤษฎีและปฏิบัติ

พระบรมราชาวาทโนพิธิพระราชทานปริญญาบัตรปรากฏสารัตถะคำสอนที่ว่าบัณฑิตควรเรียนรู้วิชาการหรือความรู้ในทางทฤษฎีให้แตกฉาน และที่สำคัญจะต้องฝึกฝนและพัฒนาตนให้เชี่ยวชาญในเชิงปฏิบัติด้วย เพราะการปฏิบัติจริงจนเกิดความเชี่ยวชาญนี้จะช่วยให้บัณฑิตประสบความสำเร็จในการทำงานอาชีพได้ ดังปรากฏสารัตถะคำสอนในพระบรมราชาวาทวันพุธที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2520 ต่อไปนี้

... ทฤษฎี กล่าวสั้นๆ ก็คือ หลักวิชาการอันได้ปรากฏแล้ว ปฏิบัติ คือ การนำเอาหลักวิชาหรือหลักความรู้นั้นมากระทำให้บังเกิดผลขึ้นได้จริง ผู้ไม่มีทฤษฎีเป็นผู้ไม่มีหลักความรู้ ผู้มีทฤษฎีไม่ได้ เพราะไม่มีความรู้เป็นทุนรอนสำหรับทำงาน แต่ผู้มีทฤษฎีที่ไม่หัดปฏิบัติหรือไม่ยอมปฏิบัตินั้น ก็ลุ่มนงทฤษฎีที่ปฏิบัติได้ด้วยไม่ได้ เพราะนักทฤษฎีที่ไม่ยอมปฏิบัติ ทำให้ตัวเองพร้อมทั้งวิชาความรู้ทั้งหมดเป็นหมันไปไม่ได้ประโยชน์ ไม่เป็นที่ต้องการของใคร ผู้มีความรู้ด้วย ใช้ความรู้ทำงานได้จริงๆ ด้วย จึงจะเป็นประโยชน์และเป็นที่ต้องการ ... ประเทศชาตินั้นต้องการนักปฏิบัติยิ่งกว่าคนที่มีความรู้เปล่าๆ ท่านทั้งหลายเล่าฝึกหัดเป็นนักปฏิบัติมาแล้วมากน้อยเพียงใด ถ้าพิจารณาเห็นว่ายังบกพร่องอยู่ ก็เร่งฝึกปฏิบัติให้หนักแน่นเสียแต่บัดนี้ เพราะความสำเร็จความเจริญมั่นคงของตนเอง ของการงาน และของชาติ อยู่ที่ความสามารถในการปฏิบัติเป็นสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่น

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,
2551, น. 62)

พระบรมราชาวาทโนนี้มีสารัตถะคำสอนที่กล่าวว่า “บัณฑิตควรมีความรู้ทางทฤษฎีและปฏิบัติ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความเชี่ยวชาญในทางปฏิบัติ นั่นถือเป็นสิ่งสำคัญที่บัณฑิตจะต้องฝึกฝนและพัฒนาให้เกิดขึ้นกับตนเองเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงกล่าวว่า ประเทศชาติต้องการนักปฏิบัติยิ่งกว่าคนที่มีความรู้เพียงอย่างเดียว ดังนั้นบัณฑิตจึงควรเป็นทั้งนักทฤษฎีและนักปฏิบัติให้ดีไปพร้อมๆ กัน

3) การศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒมีสาระตงคำสอนที่มุ่งสอนให้บัณฑิตศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่หยุดนิ่งเพียงแค่ความรู้วิชาการที่ตนสำเร็จการศึกษามาเท่านั้น แต่ให้เรียนรู้ทุกเรื่องทุกสิ่งอย่างรอบด้านและนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติได้จริงให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนและต่อประเทศชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ผู้มีความรู้ดีจะต้องศึกษาอยู่เสมอตลอดชีวิต เพราะวิชาความรู้ทั้งปวงนั้นพัฒนาอยู่เสมอ มีได้อยู่คงที่ จำเป็นต้องติดตามศึกษาให้ทัน ถ้าจะเลยทอดทิ้งเมื่อใดก็จะทำให้ชะงักงันและถอยหลังเมื่อนั้น บัณฑิตทุกคนจึงจำเป็นต้องหาโอกาสศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ อย่างหยุดนิ่ง ขอให้ศึกษาทั้งทางลึกและทางกว้าง คือ ทั้งทางวิชาเฉพาะของแต่ละคน ทั้งทางวิชาอื่นๆ ทั่วไป รวมทั้งเรื่องราวความเจริญของชาติบ้านเมืองไทยและความเจริญของมนุษยชาติด้วย

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,
2551, น.96)

ตัวอย่างพระบรมราชาวาทที่พระราชทานในวันพุธที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2528 นี้มีสาระตงคำสอนที่กล่าวถึงการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ “บัณฑิตควรศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่หยุดนิ่ง” ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่บัณฑิตจะต้องพัฒนาตนเองให้ได้ ในฐานะที่บัณฑิตเป็นนักวิชาการจะต้องศึกษาทั้งทางลึกและทางกว้าง คือ ทั้งทางวิชาเฉพาะของแต่ละคน และทางวิชาอื่นๆ ทั่วไป หากบัณฑิตเป็นผู้ศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตจะช่วยให้ประสบความสำเร็จในการทำงานและชีวิตของตนและช่วยพัฒนาประเทศชาติได้เป็นอย่างดี

4) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้างทั้งในครอบครัว ในที่ทำงานหรือในสังคมทั่วไปเป็นสาระตงคำสอนสำคัญที่ปรากฏในพระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาระตงคำสอนนี้มุ่งสอนบัณฑิตให้พัฒนาตนเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น มีความเป็นมิตร มีความจริงใจ

และให้เกียรติบุคคลโดยเสมอกัน เพราะสัมพันธภาพที่ดีนั้นจะนำพาสู่ความสุขและความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ตัวอย่างต่อไปนี้

... ความมีมนุษยสัมพันธ์ดีเป็นคุณลักษณะของบุคคลทางกิจกรรมายาทและอริยาคัย ซึ่งอาจสังเกตเห็นได้ง่ายๆ จากการที่ไว้วางใจการทำได้อย่างเหมาะสม ถูกกาลเทศะ ประกอบพร้อมด้วยความสุภาพและความซื่อตรงจริงใจ อันเป็นเหตุส่งเสริมให้สามารถเข้ากับคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกภูมิชั้นได้อย่างแนบเนียน คุณลักษณะเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการฝึกฝนอบรมและขัดเกลาความประพฤติปฏิบัติทั้งทางกาย ทางใจอย่างจริงจัง เป็นต้นว่าหัดทำความคิดจิตใจให้แจ่มใสและเที่ยงตรงเป็นกลาง ไม่เพ่งโทษผู้อื่น หัดสำรวจมรรระวังกิริยาอัชฌาสัยให้มีปกติ อ่อนน้อมบนอบต่ออุฏฐิบุคคล... เมื่อบุคคลกระทำได้ จะอำนวยประโยชน์ให้อย่างมากมายและงดงามเกินความคาดหมาย... ผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีจึงประสบความสำเร็จและความเจริญในชีวิตได้ไม่ยากนักด้วยประการฉะนี้

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,

2551, น. 95)

ตัวอย่างพระบรมราชโองการที่พระราชทานในวันเสาร์ที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2527 พบว่า มีสารัตถะคำสอนที่กล่าวถึงการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีอันเป็นหลักสำคัญที่บัณฑิตพึงระลึกและปฏิบัติ แม้ว่าการสร้างมนุษยสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นนั้นจะเป็นการฝึกฝนที่ลำบาก แต่หากบุคคลกระทำได้ ก็เกิดประโยชน์อย่างมากมาย เพราะจะทำให้ได้รับความนิยมนยกย่อง เชื้อใจ และได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากทุกคนทุกฝ่ายทั้งในหน้าที่การงานและในเรื่องส่วนตัวต่าง ๆ ผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีจึงประสบความสำเร็จและความเจริญในชีวิต

5) การมีวิจารณ์ญาณ

การมีวิจารณ์ญาณเป็นสารัตถะคำสอนสำคัญที่บัณฑิตพึงตระหนัก บัณฑิตควรคิดพิจารณาเรื่องราว ปัญหิต่างๆ ทั้งในชีวิตของตนเองและชีวิตการทำงานด้วยหลักการมีวิจารณ์ญาณ ไม่ด่วนสรุปหรือตัดสินสิ่งใดโดยขาดการคิด

พิจารณาให้รอบคอบ ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทวันพุธที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ต่อไปนี้

... ข้าพเจ้าจึงใคร่ปรารภรณากับทุกท่านถึงคุณสมบัติประการหนึ่งนั่นคือ ความมีวิจาร์ณญาณ วิจาร์ณญาณ หมายถึง ปัญญาที่สามารถหยั่งรู้และวินิจฉัยเหตุผลต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดรอบคอบและถูกต้อง ผู้มีวิจาร์ณญาณจะไม่หลงคิดหลงเชื่อตามสิ่งใดหรือผู้หนึ่งผู้ใดโดยง่าย ไม่ด่วนหวั่นไหวไปตามข้อมูลข่าวสาร แต่ตระหนักถึงความเป็นจริงได้ด้วยการใคร่ครวญหาเหตุผล โดยใช้หลักคิดอันถูกต้องเที่ยงธรรมปราศจากอคติ... จึงขอให้บัณฑิตทุกคนพยายามสร้างเสริมคุณสมบัติข้อนี้ให้มีขึ้นในตน โดยระลึกไว้เสมอว่า สังคมใดประกอบพร้อมด้วยบุคคลที่มีวิจาร์ณญาณ สังคมนั้นย่อมดำรงมั่นคง มีแต่ความเจริญก้าวหน้า ไม่มีตกต่ำ

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่างามนคร, 2551, น. 137)

ตัวอย่างพระบรมราโชวาทนี้มีสาระต่องานที่กล่าวถึง “การมีวิจาร์ณญาณ” โดยความว่าสังคมใดมีผู้มีวิจาร์ณญาณ สังคมนั้นจะมั่นคงและก้าวหน้า จะเห็นได้ว่าพระบรมราโชวาทนี้สอนใจและเตือนสติบัณฑิตให้ใช้วิจาร์ณญาณพิจารณาเรื่องราวข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อลงไป หากบัณฑิตทำดังนี้ได้ย่อมนำความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเองและสังคมได้

6) การรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง

การรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในด้านการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยถือเป็นสาระต่องานที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรโดยสารถะมุ่งสอนใจให้บัณฑิตรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและสามารถนำความรู้มาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ ดังต่อไปนี้

...โลกมีความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น สังคมปัจจุบันก็มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นด้วย ผู้เฝ้าหาความสำเร็จในการทำงานจำเป็นต้องขวนขวายติดตามให้ทันความเปลี่ยนแปลงทั้งทางวิทยาศาสตร์และทางสังคมให้ทันเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา จึงจะใช้ความรู้ที่มีอยู่ให้บังเกิดผลสูงสุดได้...บัณฑิตต้องตระหนักรู้เท่าทันเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร, 2551, น.127)

จากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันอังคารที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2541 พบว่า มีสาระต่องานที่มุ่งให้บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษารู้เท่าทันเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เพราะยุคปัจจุบันโลกมีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น อีกทั้งเหตุการณ์ทางสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากอีกด้วย ดังนั้นบัณฑิตจะต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ นี้เพื่อจะได้นำความรู้มาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไปได้

4.1.2 สาระต่องานที่เกี่ยวกับการทำงาน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติและสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง พระองค์ทรงเห็นว่า บัณฑิตต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่การทำงาน และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้นจึงมุ่งสอนและให้ข้อคิดเตือนใจในการทำงานไว้อย่างทรงคุณค่า จากการศึกษาสาระต่องานที่เกี่ยวกับการทำงานในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพบทั้งสิ้น 29 องค์ จำแนกเป็นประเด็นย่อยได้ดังต่อไปนี้

1) หลักปฏิบัติของการทำงาน

หลักปฏิบัติของการทำงานเป็นคำสอนที่อธิบายหลักยึดหรือหลักปฏิบัติตนเพื่อให้ประกอบอาชีพการงานให้ก้าวหน้าและสำเร็จผล คำสอนนี้มุ่งสอนให้บัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒยึดหลักปฏิบัติตนในการทำงานเพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

... ทุกคนมีความต้องการที่จะทำงานใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เพื่อสร้างความสำเร็จให้แก่การงานและแก่ตนเอง อันการงานนั้น กล่าวโดยสรุป ขึ้นอยู่กับความสามารถสองอย่างเป็นสำคัญ คือ ความสามารถในการใช้วิชาการอย่างหนึ่ง กับความสามารถในการสัมพันธ์ติดต่อและประสานงานกับผู้อื่น ไม่ว่าจะในวงงานเดียวกันหรือต่างวงงานกันอีกอย่างหนึ่ง ทั้งสองประการนี้ ย่อมดำเนินควบคู่ไปด้วยกัน และจำเป็นที่จะต้องกระทำด้วยจิตใจที่ใสสะอาดปราศจากอคติ ต้องกระทำด้วยความคิดความเห็นที่อิสระ เป็นกลาง ถูกต้องตามหลักเหตุผล ... ซึ่งจะยังผลให้งานทุกอย่างลุล่วงถึงจุดประสงค์และบรรลุประโยชน์ที่ต้องการโดยครบถ้วนแท้จริงในที่สุด

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,
2551, น. 50)

จากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันจันทร์ที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2517 ได้กล่าวถึงหลักปฏิบัติที่สำคัญในการทำงาน คือ การทำงานจะต้องมีความสามารถในการเชิงวิชาการและมีความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ทั้งสองอย่างนี้เป็นหลักสำคัญที่ช่วยให้งานดำเนินไปได้อย่างดี นอกจากนี้ยังต้องมีคุณธรรม คือ จิตใจใสสะอาด ปราศจากอคติ มีเหตุผล เป็นต้น ประกอบด้วย งานต่าง ๆ ที่กระทำก็จะบรรลุประโยชน์ตามที่ต้องการ

2) การมีวินัยในการทำงาน

วินัยในการทำงาน คือ ระเบียบแบบแผนและข้อปฏิบัติตนในการทำงาน ถือเป็นสวาทะคำสอนที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บัณฑิตควรตระหนักและควรมีวินัยในการ

ทำงาน เพราะวินัยจะทำให้งานสัมฤทธิ์ตามเป้าประสงค์ได้ ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันศุกร์ที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2532 ภาควาย ต่อไปนี้

...วินัยนั้นอาจพูดได้ว่ามีอยู่สองอย่าง อย่างหนึ่ง คือ ระเบียบข้อบังคับที่บัญญัติไว้ให้ถือปฏิบัติ อีกอย่างหนึ่ง คือ วินัยในตน ซึ่งเป็นวินัยที่มีค่าและมีประโยชน์แท้จริง...คู่กันกับวิชาความรู้ กล่าวคือ วิชาความรู้เป็นอุปกรณ์สำหรับใช้งาน วินัยเป็นรากฐานรองรับความรู้และระดับประคองส่งเสริมให้ใช้ความรู้ไปในทางที่ดีที่ถูกและเป็นประโยชน์แท้จริงแต่ฝ่ายเดียวดังนี้ บุคคลยังมีความรู้ความสามารถสูงเท่าใด จึงยังจำเป็นที่จะต้องมียวินัยสำหรับควบคุมบังคับตนเองมากขึ้นเท่านั้น... ท่านทั้งหลาย มีวิชาความรู้ที่สร้างเสริมขึ้นดีแล้ว ควรอย่างยิ่งที่จะปลูกฝังบำรุงวินัยในตนเองให้งอกงามขึ้นด้วย...จักได้สามารถทำตัวทำงานได้อย่างมั่นคงดีแท้

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มคอ 60 ปี ศรีสง่างามนคร,

2551, น. 113)

พระบรมราโชวาทนี้อธิบายคำว่า “วินัย” ว่า จะต้องใช้ควบคู่กับวิชาการ จึงจะทำให้ตนเองและการทำงานสำเร็จผลสมประสงค์ กล่าวคือ วินัยมีความหมายว่า ระเบียบข้อบังคับ และหมายถึง วินัยในตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติตนในด้านต่าง ๆ คนเราควรมีความรู้คู่วินัย คือ มีความฉลาดรอบรู้และต้องฝึกฝนพัฒนาดตน ควบคุมตนเองให้นำความรู้ไปใช้ได้ถูกต้อง จึงจะสามารถทำตัวทำงานให้บรรลุถึงความดี ความเจริญในชีวิตได้ครบถ้วนทุกประการ

4.1.3 สารัตถะคำสอนเกี่ยวกับความเป็นครู

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒถือเป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกที่มุ่งผลิตบัณฑิต “ครู” ตามชื่อเดิมคือ “วิทยาลัยวิชาการศึกษา” และบัณฑิตครูที่สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่เป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยฝึกฝนอบรมและให้ความรู้แก่เยาวชนไทยอย่างต่อเนื่องตลอดมา การให้ความสำคัญแก่ “ครู” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ปรากฏชัดในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ดังที่พบสารัตถะคำสอนเกี่ยวกับความเป็นครูทั้งสิ้น 25 องค์ จำแนกประเด็นย่อยได้ดังนี้

1) การตั้งใจทำหน้าที่ครูให้เต็มที่

การทำหน้าที่ครูให้เต็มที่เต็มศักยภาพนั้นถือเป็นสารัตถะคำสอนเกี่ยวกับครูที่ปรากฏ ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันพุธที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2507 ต่อไปนี้

... ท่านทั้งหลายผู้ได้รับปริญญาทางการศึกษาแล้วในวันนี้ ต่อไปจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบอย่างยิ่งต่อประเทศชาติ เพราะท่านจะออกไปเป็นผู้ให้การศึกษาอบรมแก่เยาวชน ผู้จะเติบโตขึ้นมาเป็นเจ้าของปกครองประเทศในอนาคตและการศึกษาอบรมขั้นพื้นฐานของเยาวชนในปัจจุบันมีความจำเป็นเพื่ออนาคตของชาติมาก เพราะฉะนั้น เมื่อท่านเห็นความสำคัญของการเป็นครู และเมื่อท่านได้เลือกหน้าที่ของท่านเช่นนี้แล้ว ท่านต้องพยายามทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ด้วยความตั้งใจจริง โดยมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติเป็นที่ตั้ง

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร, 2551, น. 34)

พระบรมราโชวาทนี้กล่าวสอนใจบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาวิชาชีพครูให้มุ่งมั่นตั้งใจในการทำหน้าที่ครูที่ตนเองได้เลือกแล้วให้สมบูรณ์เต็มที่ด้วยความตั้งใจ เพราะเยาวชนคืออนาคตของประเทศชาติ หากได้รับการอบรมสั่งสอนจากครูผู้มีความรู้ความสามารถ ก็จะทำให้เยาวชนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปช่วยเหลือพัฒนาประเทศในอนาคตได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้ที่จะไปเป็นครูจะต้องตั้งใจสอนอบรมและทำหน้าที่ครูให้เต็มที่และเต็มศักยภาพ

2) การยึดมั่นในคุณธรรมสำหรับครู

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีสารัตถะคำสอนที่มุ่งสอนให้บัณฑิตยึดมั่นในหลักคุณธรรม กล่าวคือ บัณฑิตผู้จะต้องไปเป็นครูควรเป็นผู้มีคุณธรรมในจิตใจ ดำเนินชีวิตและ

ประกอบวิชาชีพด้วยหลักคุณธรรม หากครูทำได้แล้ว ก็ย่อมถ่ายทอดความรู้และ
อบรมจิตใจลูกศิษย์ให้ถูกต้องดีงามได้ ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทาน
ในวันอังคารที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2502 ต่อไปนี้

...ในฐานะที่ต้องออกไปทำหน้าที่เป็นครูของผู้อื่น ท่านจำจะต้องสร้างสม
ธรรมะต่าง ๆ ให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น และรู้จักวางตัวให้สมกับเป็นผู้มีหน้าที่สั่งสอนและ
อบรมเยาวชน ควรจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถและช่วยกันขจัดปัญหา
เยาวชนให้หมดสิ้นไปโดยเร็วและส่งเสริมให้เยาวชนได้เป็นคนที่มีสัมมาชีพและมีความ
ประพฤติดี เพื่อเป็นกำลังใน การที่จะสร้างประเทศชาติต่อไป

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,
2551, น.30)

พระบรมราโชวาทนี้มีสาระตะคำสอนว่า บัณฑิตที่จะออกไปทำหน้าที่ครู
จะต้องมีคุณธรรมศีลธรรม จะต้องสร้างสมธรรมะในตนเองให้มาก เพราะครู คือ
บุคคลที่จะต้องสั่งสอนและอบรมเยาวชน ดังนั้นครูจึงต้องมีธรรมะมีศีลธรรมที่ดีงาม
เพื่อจะได้เป็นแบบอย่างและช่วยพัฒนาเยาวชนไทยให้เจริญก้าวหน้า

4.1.4 สาระตะคำสอนเกี่ยวกับการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาไทยเป็นอย่างมาก
พระองค์ทรงเห็นว่า ประเทศชาติและบ้านเมืองจะเจริญวัฒนาได้นั้น ประชาชน
ในประเทศจะต้องได้รับการศึกษาที่ดีและเหมาะสม และมหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒก็เป็นสถาบันการศึกษาที่ผลิตบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและ
ปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม” ดังนั้นพระองค์
จึงพระราชทานสาระตะคำสอนในพระบรมราโชวาทที่เกี่ยวกับการศึกษาอยู่เสมอ
จากการศึกษาพบสาระตะคำสอนดังกล่าวจำนวน 16 องค์ จำแนกเป็นประเด็นย่อย
ได้ 2 ข้อดังนี้

1) ความสำคัญของการศึกษา

สารัตถะนี้กล่าวถึงงานด้านการศึกษามีความจำเป็นและสำคัญต่อเยาวชนผู้เป็นอนาคตของชาติ ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจึงต้องตั้งใจและมุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาให้ดี เมื่อการศึกษาดีก็ย่อมทำให้สังคมและประเทศชาติดีขึ้นตามไปด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

... การศึกษาในมหาวิทยาลัยมุ่งหมายที่จะปลูกฝังความเจริญทุกด้าน ให้บังเกิดองกามขึ้นในตัวบุคคล อย่างน้อยก็ให้มีคุณสมบัติสำคัญประกอบพร้อมกันสองประการ คือ มีความรู้แน่นหนาทั่วถึงในวิทยาการชั้นสูงสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขาตามที่ถนัดกับมีสติปัญญาความเฉลียวฉลาดสามารถคิดอ่านด้วยวิจญาณญาณอันละเอียดรอบคอบ ประกอบด้วยเหตุด้วยผล และความสุจริต ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลมีรากฐาน และปัจจัยอันทรงประสิทธิภาพเป็นเครื่องอุดหนุนในการที่จะดำรงตนดำรงฐานะให้เจริญมั่นคง ทั้งสามารถประกอบการทำงานสร้างสรรค์ความก้าวหน้า ผาสุกให้แก่ส่วนรวมได้อย่างแท้จริง

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร, 2551, น. 104)

พระบรมราชาวาทนี้พระราชทานในวันศุกร์ที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2529 ภาควิชา ได้กล่าวถึงสารัตถะคำสอนเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาที่ว่า การศึกษาช่วยปลูกฝังความเจริญองกามให้เกิดขึ้นกับบุคคลและยังทำให้เกิดคุณสมบัติ 2 ประการ คือ การศึกษาทำให้เกิดความรู้ ความถนัดในสาขาและการศึกษาทำให้เกิดสติปัญญา มีเหตุผลในการคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ

2) การพัฒนาการศึกษาด้วยคุณธรรม

การศึกษาจะพัฒนาได้ดีนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักคุณธรรมควบคู่ไปด้วย หลักคุณธรรม คือ หลักการประพฤติปฏิบัติที่งดงามประกอบด้วยศีลธรรมจรรยาอันจะนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยในสังคม หลักคุณธรรมสามารถนำมาใช้ในการศึกษาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

กับการศึกษาควรยึดคุณธรรมความดีงามในการทำงานด้านการศึกษา ดังสารัตถะคำสอนในตัวอย่างพระบรมราโชวาทวันศุกร์ที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2522 ต่อไปนี้

... ผู้มีวิชาการจำเป็นจะต้องมีคุณสมบัติในตัวเองนอกจากวิชาความรู้ด้วย จึงจะนำตนนำชาติให้รอดและเจริญได้ คุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับทุกคนนั้น ที่สำคัญ ได้แก่ ความรู้จักผิดชอบชั่วดี ความละเอียดซื่อสัตย์สุจริต ทั้งในความคิดและการกระทำ... กับอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญเป็นพิเศษ คือ ความขยันหมั่นเพียร พยายามฝึกหัดประกอบการทำงานทุกอย่างด้วยตนเอง ด้วยความตั้งใจไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้ง คุณสมบัติเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้การศึกษาสมบูรณ์เป็นประโยชน์จริง... ขอให้ท่านทั้งหลายเอาใจใส่ศึกษาในความจริงข้อนี้... โดยจดจำรำลึกไว้เสมอตลอดเวลาว่าคนชั่ว คนคร้าน คนหยาบ คนไม่มีอายุนั้น ถึงจะมีความรู้ท่วมท้นเท่าใด ก็ไม่มีประโยชน์ เพราะสร้างสรรค์อะไรไม่ได้ ได้แต่ทำลายอย่างเดียว

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,
2551, น. 76)

พระบรมราโชวาทนี้มีสารัตถะคำสอนว่า การศึกษาจะพัฒนาต้องมีคุณธรรม กล่าวคือ การศึกษาแม้จะทำให้เรามีความรู้ทางวิชาการแล้วนั้นก็อาจยังไม่เพียงพอ หากแต่ต้องเป็นผู้รู้จักผิดชอบชั่วดี ความละเอียดซื่อสัตย์สุจริต ความไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น ซึ่งก็คือ จะต้องมีความดี ประจำตนนั่นเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การศึกษาจะสมบูรณ์เป็นประโยชน์ได้จะต้องประกอบด้วยความรู้คู่คุณธรรมจึงจะสามารถสร้างความเจริญพัฒนาให้แก่สังคมได้

4.2 ความสัมพันธ์ด้านสารัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒกับหลักพุทธจริยธรรม

หลักพุทธจริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติปฏิบัติตนตามแบบพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นหลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าถูกต้องดีงาม และเกิดประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติและแก่ผู้อื่น ทั้งนี้เพราะเป็นหลักที่ช่วยพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (โยธิน มาหา,

2547, น. 6) จากการศึกษาพระบรมราชาโฆวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทั้ง 120 องค์ พบสารัตถะคำสอน 4 ประเภtdังที่กล่าวแล้ว และแม้จะปรากฏสารัตถะคำสอนต่างกันในแต่ละองค์ แต่โดยรวมแล้วสารัตถะคำสอนทั้งหมดที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระราชทานนั้น มีจุดมุ่งหมายหลักเดียวกัน คือ การมุ่งสอนใจบัณฑิตให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ดั่งงามเหมาะสมกับความเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ อีกทั้งให้บัณฑิตนำความรู้ความสามารถทางวิชาการที่ได้รับไปสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และสังคมประเทศชาติให้เต็มศักยภาพ เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วพบว่า หลักการดังกล่าวสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักพุทธจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ “หลักอรรถประโยชน์” ซึ่งเป็นหลักที่มุ่งหมายให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างดั่งงาม การอยู่ร่วมกันโดยการสร้างประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน การประกอบกิจที่เป็นประโยชน์ทั้งตนและประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือสังคมซึ่งแบ่งออกเป็นอัตตัตถะ ประโยชน์ตน และปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น และอุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540, น. 28)

หลักอรรถประโยชน์เป็นพุทธจริยธรรมที่สำคัญยิ่งที่พุทธศาสนิกชนผู้หวังความสุขความเจริญแก่ตนเองและสังคมพึงตระหนักและพึงปฏิบัติให้เกิดมีในตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาและมีหน้าที่พัฒนาสังคมประเทศชาติควรที่จะต้องยึดหลักการประกอบกิจที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ต่อผู้อื่นให้เต็มศักยภาพ หลักอรรถประโยชน์ในพระบรมราชาโฆวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพบว่ามี 2 ประการ คือ อัตตัตถะหรือประโยชน์ต่อตนเอง และปรัตถะหรือประโยชน์ผู้อื่น ดังต่อไปนี้

4.2.1 สารัตถะคำสอนที่สัมพันธ์กับอัตตัตถะหรือประโยชน์ต่อตนเอง

อัตตัตถะหรือประโยชน์ต่อตนเองถือเป็นพุทธจริยธรรมที่สำคัญ หากบุคคลดำเนินชีวิตโดยทำประโยชน์ให้ตนเองอันประกอบด้วยคุณธรรมความดีงามครบถ้วนตนเองไม่ขาดไม่บกพร่องในสิ่งใดๆ แล้วก็ย่อมเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาไปสู่

การสร้างประโยชน์ให้ผู้อื่นในโอกาสต่อไปได้ จากการศึกษาพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพบสารัตถะคำสอนที่สัมพันธ์กับหลักอัตตตถะหรือประโยชน์ต่อตนเอง กล่าวคือ บัณฑิตเมื่อได้รับความรู้วิชาการแล้ว ควรนำความรู้วิชาการนี้ไปสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและครอบครัวให้สมบูรณ์พร้อมก่อน จากนั้นจึงนำความรู้มาพัฒนาสร้างประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมประเทศชาติต่อไป โดยพบว่าสารัตถะคำสอนสัมพันธ์กับหลักอัตตตถะ 2 ข้อ คือ 1) ภูมิธรรมมีกตถะหรือประโยชน์ปัจจุบัน กับสัมปรายิกกตถะหรือประโยชน์อนาคต ดังนี้

1) ภูมิธรรมมีกตถะ

ภูมิธรรมมีกตถะ หมายถึง ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์อย่างที่เราเห็น ๆ กันอยู่ หรือก็คือเรื่องทั่ว ๆ ไป เรื่องการดำเนินชีวิต เช่น การมีปัจจัย 4 มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย มีฐานะ มีลาภ มีเกียรติ มียศ มีสรรเสริญ เรื่องชีวิตคู่ครอง ความมีมิตรไมตรี กล่าวคือ สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตปัจจุบันนี้ที่มองเห็น ๆ กันอยู่ ซึ่งพระพุทธศาสนาสอนว่าเป็นจุดหมายประการหนึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หรือการปฏิบัติตามธรรมในพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540, น. 27) ภูมิธรรมมีกตถะหรือประโยชน์ปัจจุบันมี 4 ประการ บางที่เรียกว่า หัวใจเศรษฐี คือ “อุ อา กะ สะ” อันเป็นหลักที่คนทั่วไปที่ปรารถนาทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้น พึงปฏิบัติ สารัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสัมพันธ์กับภูมิธรรมมีกตถะ 4 ประการ ดังนี้

1.1) อุฏฐานสัมปทา หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรทั้งในการปฏิบัติหน้าที่ การงาน การประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548, น. 116) หลักความขยันหมั่นเพียรนี้จะทำให้นักคนเสาะแสวงหาหนทาง วิธีการในการทำมาหากิน โดยยึดศีลธรรมและคุณธรรมนำทางความขยันนั้น เป็นไปในลักษณะของความขยันใน “สัมมาอาชีพ” การประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรมความขยันมีความสำคัญกับทุกสาขาอาชีพ

ในฐานะที่เป็นพื้นฐานของการนำพาความสำเร็จมาสู่ชีวิต สารัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสัมพันธ์กับหลักอภิวรรณสัมปทา ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันพฤหัสบดีที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2522 ต่อไปนี้

...ไม่ว่าจะสอนเด็กวัยใด ลักษณะใด ผู้สอนจะต้องลงมือประพฤติเป็นตัวอย่างด้วยตนเอง ให้ได้เห็นได้ดูลงมือตลอดเวลา... ยิ่งในเรื่องความขยันหมั่นเพียร ยิ่งต้องเน้นเป็นพิเศษ เพื่อให้เห็นว่าความเพียรนั้นเป็นประธานของการงานทุกอย่าง การทำงานใด ๆ ไม่ว่าเล็ก ใหญ่ ย่าง ยาก ถ้าย่อหย่อนจากความเพียรแล้ว ยากที่จะให้สำเร็จเรียบร้อยทันเวลาได้...เมื่อใดพลังของความเพียรนี้เกิดขึ้น เมื่อนั้นการงานทั้งหลายก็สำเร็จได้โดยง่ายดายและรวดเร็ว

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,

2551, น. 75)

พระบรมราโชวาทนี้มีสารัตถะคำสอนที่มุ่งสอนบัณฑิตซึ่งส่วนใหญ่จะต้องไปประกอบอาชีพครูและทางด้านการศึกษาว่าให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่ลูกศิษย์และที่สำคัญให้มุ่งสอนเรื่องความขยันหมั่นเพียรให้มาก เนื่องจากความเพียรเป็นหลักพุทธจริยธรรมที่เป็นหลักใหญ่ของการทำงานไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ หากเด็กฝึกฝนความเพียรอยู่เสมอก็จะทำให้ประสบความสำเร็จในทุกด้าน ความขยันหมั่นเพียรนี้คือ หลักอภิวรรณสัมปทาที่เป็นหลักของการประกอบกิจที่เป็นประโยชน์ตนในปัจจุบัน กล่าวคือ หากบุคคลมีความขยันหมั่นเพียรประกอบกิจใด ๆ ก็ย่อมสำเร็จผลได้ดังหวัง

1.2) อารักขสัมปทา หมายถึง การเก็บรักษาทรัพย์ หรือการรู้จักเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ตนเองได้ทำไว้ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548, น. 116) หลักอารักขสัมปทาหรือการเก็บรักษาทรัพย์ในข้อนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนให้ประหยัคมัธยัสถ์ รู้จักเก็บออม รู้จักบริหารจัดการการใช้จ่าย เห็นคุณค่าของทรัพย์สินที่หามาได้และใช้ไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสารัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทาน

ปริญญบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีความสัมพันธ์กับหลักอารักขสัมปทา หรือการเก็บรักษาทรัพย์ ประหยัดมรัยสถิในการใช้ทรัพย์สินที่หามาได้ ดังตัวอย่าง พระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันศุกร์ที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2549 ต่อไปนี้

...ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน จะต้องรู้จักระมัดระวังทั้งในการใช้จ่าย ให้เหมาะสมกับฐานะและความจำเป็น ทั้งในการประพฤติตนปฏิบัติตนไม่ให้หลงผิด ทำผิดซึ่งจะนำพาตนไปในทางเสื่อมเสียด้วย หากท่านทั้งหลายจะได้ประพฤติตน ปฏิบัติงานตามนัยที่กล่าวนี้เชื่อว่าแต่ละท่านจะสามารถสร้างตัวสร้างฐานะให้ประสบความสำเร็จและความเจริญได้ อย่างน้อยที่สุดก็ไม่ทำตัวให้เป็นภาระหรือสร้างปัญหา ให้แก่ครอบครัวและสังคม

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร, 2551, น. 136)

จากตัวอย่างพบว่า สวรรตละคำสอนกล่าวถึงการดำเนินชีวิตจะต้องรู้จัก ระมัดระวังในการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับฐานะและความจำเป็นของตนเอง อีกทั้ง จะต้องปฏิบัติตนไม่ให้หลงผิดทำผิดซึ่งจะนำพาตนไปในทางเสื่อมเสีย หากทำได้ ดังนี้ก็สามารถสร้างตัวสร้างฐานะให้มั่นคงได้ ซึ่งสวรรตละคำสอนนี้สอดคล้อง กับหลักพุทธจริยธรรมข้ออารักขสัมปทาหรือการเก็บรักษาทรัพย์ที่มุ่งให้ระมัดระวัง และรู้จักบริหารจัดการการใช้จ่าย หลักอารักขสัมปทานี้เป็นหลักการทำประโยชน์ ตนเองในปัจจุบัน เพื่อให้ผลในกาลหน้าดีและเจริญตามขึ้นไปด้วย

1.3) กัลยาณมิตตตา หมายถึง การคบคนดีเป็นมิตร การรู้จักเลือกคบ กับบุคคลผู้นำเคารพนับถือและมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน นำพาซึ่ง ความเจริญ ความดีงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548, น.116) หลักกัลยาณมิตตตาอาจมีความหมายรวมไปถึงการผูกไมตรี การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี กับบุคคลรอบข้างเพื่อร่วมกันพัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้เกิดขึ้น สวรรตละคำสอนในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานปริญญบัตรแก่มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒสัมพันธ์กับหลักกัลยาณมิตตตาที่ว่า บัณฑิตควรสร้างปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลทั้งในที่ทำงานและในสังคมส่วนรวม เพราะการมีมิตรไมตรีและกัลยาณมิตร

เป็นส่วนช่วยให้บัณฑิตดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและพัฒนาตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันจันทร์ที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ต่อไปนี้

...การทำงานนั้นนอกจากอาศัยความสามารถด้านวิชาการที่แต่ละคนศึกษาแล้วยังต้องอาศัยความสามารถในการสัมพันธ์ติดต่อและประสานงานกับผู้อื่นฝ่ายอื่นด้วย บัณฑิตที่จะออกไปทำงานสร้างสรรค์ความสำเร็จ จึงควรตระหนักในเรื่องนี้ให้มากแล้วฝึกหัดพัฒนาตนเองให้เป็นคนมีใจกว้างขวางยอมรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของผู้อื่น ทั้งมีความจริงใจและเป็นมิตรที่ดีกับทุกคนทุกฝ่ายที่ร่วมงานและเกี่ยวข้องด้วย ถ้าทำได้ดังนี้ทุกคนก็จะสามารถปฏิบัติงานและดำรงตนอยู่ในสังคมได้โดยราบรื่นมั่นคงพร้อมทั้งความสำเร็จและความเจริญทุกประการ

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหาทนคร, 2551, น. 132)

ตัวอย่างพระบรมราโชวาทนี้มีสาระต่องานที่สัมพันธ์กับหลักพุทธจริยธรรม คือ หลักกัลยาณมิตตตาที่มีความหมายเกี่ยวกับการผูกมิตรไมตรี การมีสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น กล่าวคือ บัณฑิตที่ต้องการความสำเร็จราบรื่นในชีวิตและการงานควรมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความเป็นมิตรและให้เกียรติผู้อื่น ถือเป็นการสร้างกัลยาณมิตรให้เกิดขึ้น เพราะตนเองเป็นกัลยาณมิตรของผู้อื่นก่อนนั่นเอง การทำงานต่าง ๆ นั้นจะเก่งแต่ทางวิชาการความรู้เพียงอย่างเดียวย่อมไม่สัมฤทธิ์ผลแต่จะต้องเป็นผู้มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นหรือการยึดหลักกัลยาณมิตตตาประกอบด้วย

1.4) สมชีวิตา หมายถึง ความเป็นอยู่เหมาะสม ความพอประมาณ ความสมเหตุสมผล ความสมดุล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชีวิต การใช้ชีวิตพอเพียงพอดี มิให้ฝืดเคืองหรือเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548, น. 116) หลักสมชีวิตานี้หากพิจารณาแล้วตรงกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงเน้นให้พสกนิกรไทยใช้ชีวิตแบบพอเพียง พอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน

ในชีวิตและทรงต้องการให้ทุกคนนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และเมื่อพระองค์พระราชทานพระบรมราโชวาทในวาระใด ๆ ก็ตาม พระองค์มักเสริมหลักคิดเรื่องความพอเพียงหรือหลักสมชีวิตานี้เข้าไปด้วยเสมอ เห็นได้จากพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่แม้จะไม่ได้กล่าวถึงเรื่องความพอเพียงด้านเศรษฐกิจหรือโภคทรัพย์ต่าง ๆ โดยตรง หากแต่จะทรงกล่าวถึงความพอเพียงในมิติทางสังคม การจัดการศึกษา การประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ว่าควรดำเนินไปด้วยความพอดี พอประมาณ ไม่เบียดเบียนตนเองและไม่ก้าวข้ามไปเบียดเบียนผู้อื่น พอเหมาะพอดีที่ตั้งอยู่บนหลักของศีลธรรมและคุณธรรม หลักคิดนี้ถือเป็นสมชีวิตา คือ การใช้ชีวิตแบบพอเหมาะพอดีเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

... ตำราว่าด้วยวิชาการต่าง ๆ แต่ละวิชาย่อมมีอยู่มากมายในปัจจุบัน... เกิดปัญหาขึ้น เช่น ว่ากันว่า ตำราสอนอ่านเขียนแบบเก่าไม่เฝ้าความสนใจต้องเลิกใช้มาใช้ตำราใหม่ที่น่าสนใจ ซึ่งทำความลำบากให้พอสมควร ทั้งในแง่วิชาการและแง่การประหยัด... การให้เปลี่ยนใช้ตำราใหม่โดยมิได้แจ้งให้ปล่านั้น บางกรณีเด็ก ๆ ไม่มีโอกาสจะซื้อหาเรียนได้จริง ๆ ที่ถูกต้องจะได้คิดกันให้ดีกว่า วิชาการนั้นเป็นเรื่องของความจริงที่มีอยู่เป็นกลาง ตำราเล่มไหนก็เก็บเอาความจริงนั้นมากล่าวด้วยเนื้อหาสาระอันมีอยู่โดยนัยเดียวกัน... เพราะฉะนั้นเมื่อมีตำราเล่มหนึ่งอยู่แล้ว ย่อมสามารถใช้ตำราเล่มเดิมนั้นเป็นหลักต่อไปได้ ส่วนใดเกินต้องการก็ข้ามเสีย ส่วนใดขาดตกบกพร่องก็เสริมให้ ก็จะทำให้ตำราเล่มเดิมคงประโยชน์อยู่เต็มที่ ทั้งจะขจัดปัดเป่าปัญหาเรื่องขาดตำราหรือขาดเงินซื้อตำราใหม่ไปได้ จึงใคร่ขอให้บัณฑิตทั้งหลายนำวิธีการปฏิบัติตามนัยนี้ไปพิจารณาใช้ให้เกิดผลในงานของท่าน

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร, 2551, น. 74)

ตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันพุธที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2522 นี้มีสาระต่องานที่มศวมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักสมชีวิตา โดยกล่าวถึงการไม่ยึดมั่นถือมั่นในความรู้ของตนเองจนทำให้ไม่ยอมรับความรู้ของผู้อื่น ซึ่งก็คือเรื่องตำราเรียนที่มีปัญหาว่าตำราบางเล่มดีกว่าบางเล่ม ในความเป็นจริงแล้ว

ตำราต่าง ๆ ก็จะมีความรู้ในศาสตร์นั้น ๆ เป็นแกนกลางเหมือนกัน ต่างกันเพียงผู้เรียบเรียงจะใช้กลวิธีนำเสนอหรือเสริมแง่มุมใดเข้าไปบ้าง ดังนั้นจึงไม่ควรยึดถือว่าความรู้ในตำราเล่มใดจะดีกว่ากัน ควรถือสายกลางในการใช้ตำราและให้ยึดหลักการประหยัดเงินค่าใช้จ่ายด้านตำรา เพราะวิชาการเป็นเรื่องของความจริงที่มีอยู่เป็นกลาง ตำราเล่มใดก็นำความจริงนั้นมากล่าวด้วยเนื้อหาสาระอันมีอยู่โดยนัยเดียวกันทั้งสิ้น

2) สัมปรายิกัตตะ

สัมปรายิกัตตะ คือ ประโยชน์อนาคตหรือคุณธรรมที่จะเป็นเหตุให้มีความสุขในอนาคต โดยนัยหนึ่งหมายถึง คุณธรรมที่จะนำไปสู่ความเจริญงอกงามในกายภาคหน้า ในโอกาสข้างหน้า หากพิจารณาความหมายแล้วก็คือหลักคุณธรรมที่มนุษย์ผู้ต้องการชีวิตที่เจริญงอกงามในอนาคตข้างหน้าพึงยึดถือปฏิบัตินั่นเอง ประกอบด้วยคุณธรรม 4 อย่างคือ ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551, น. 1095) จากการศึกษาวิเคราะห์สารัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพบว่า มีความสัมพันธ์กับหลักพุทธจริยธรรมสัมปรายิกัตตะหรือประโยชน์อนาคต พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานเพื่อสอนให้บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาได้ตระหนักและนำไปใช้ให้เกิดมีในตนเพื่อที่ในอนาคตข้างหน้าของบัณฑิตนั้น จะได้ประสบกับความสำเร็จและสุขตามที่ตนเองปรารถนา ดังต่อไปนี้

2.1) ศรัทธา หรือ สัทธาสัมปทา หมายถึง ความเชื่อความมั่นใจในปัญญาคุณธรรมและความเพียรพยายามของมนุษย์ที่ทำให้สามารถเข้าถึงความจริงความดีงามสูงสุดได้ด้วยหลักแห่งเหตุและผล ศรัทธาทำให้มนุษย์สามารถสร้างสังคมที่ดีงามอันดำรงอยู่โดยธรรมได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538, น. 424) สารัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสัมพันธ์กับศรัทธาในเนื้อความหลักที่ว่า บัณฑิตควรถึงพร้อมด้วยศรัทธาความเชื่อมั่น คือ เชื่อมั่นในหลักเหตุและผลที่ประกอบด้วยคุณธรรม

ความดีงาม และให้เชื่อมั่นในความรู้ความสามารถที่ได้รับมาและใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ หากบัณฑิตถึงพร้อมด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมนำพาตนเองไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้เป็นอย่างดี ดังต่อไปนี้

... ผู้ที่สามารถศึกษาสำเร็จถึงขั้นปริญญา่อมจะมีความหวังตั้งใจที่จะได้นำวิชาความรู้ไปประกอบการทำงานสร้างความเจริญต่าง ๆ ตามแนวนั้นอย่างเต็มภาคภูมิ ... ผู้ที่จะทำได้เช่นนั้นต้องอาศัยคุณลักษณะประการแรก คือ การถึงพร้อมด้วยศรัทธา เชื่อมั่นแต่ในหลักการและเหตุผลที่ถูกต้องเป็นธรรม เป็นประโยชน์เกื้อกูลสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นหลักประกันอย่างสำคัญที่สุด ที่จะป้องกันไม่ให้เกิดผิดพลาดและต้องหวาดกลัวโทษภัยต่าง ๆ ... จึงขอกล่าวฝากบัณฑิตผู้มุ่งมั่นในการทำงานและความก้าวหน้าไว้ สำหรับพิจารณาให้ได้ประโยชน์ต่อไป

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี คริสทศวรรษมหามงคล, 2551, น. 89)

ตัวอย่างพระบรมราชาวาทที่พระราชทานในวันอาทิตย์ที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2526 นี้มีสาระต่องานที่กล่าวถึงคุณลักษณะพิเศษของบัณฑิตที่จะนำความรู้ความสามารถที่ตนมีอยู่ไปใช้ได้เต็มศักยภาพด้วยความภาคภูมิใจหรือทำด้วยความมั่นใจปราศจากความหวั่นหวาดใด ๆ นั้นจะต้อง “ถึงพร้อมด้วยศรัทธา” คือ ความเชื่อมั่นในหลักการเหตุผลที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ เชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและคุณธรรมความดีงามของตนว่าจะพัฒนาสังคมประเทศชาติได้ สาระต่องานนี้สัมพันธ์กับหลักพุทธจริยธรรม “สัมปราชัยกัตถะ” ในข้อ “ศรัทธา” หลักศรัทธานี้เป็นหลักที่สำคัญที่จะช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตในอนาคตอย่างมีความสุข ไม่หวาดหวั่นหวาดกลัวกับโทษภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในชีวิต เพราะได้กระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยหลักคุณธรรมอย่างเต็มที่แล้ว

2.2) ศิล หรือ สิลลัมปทา หมายถึง การรู้จักบังคับควบคุมตนเอง ควบคุมพฤติกรรมและความสัมพันธ์กับผู้อื่นให้เกิดความเหมาะสมพอดี เกิดความเจริญงอกงามแห่งคุณธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538, น. 424) หลักศิลนี้ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์ กล่าวคือ หากคนเราสมบูรณ์พร้อมด้วยศิล

สามารถควบคุมจิตใจตนเองได้ งดเว้นจากการประพฤติดีทั้งปวง ย่อมนำพาชีวิตของตนให้ประสบกับความสุกความสำเร็จได้ ดังปรากฏในพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่พระราชทานในวันพฤหัสบดีที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2528 ภาคว่าย ต่อไปนี้

... การทำงานสร้างเกียรติยศชื่อเสียงและความเจริญมั่นคงนั้น นอกจากจะต้องอาศัยวิชาความรู้และความคิดพิจารณาที่ดีแล้ว ... ยังต้องอาศัยกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบคายในการประพฤติปฏิบัติเข้าประกอบอีกหลายประการ ... ได้แก่ การกำจัดจิตใจที่ต่ำที่ทรามให้หมดไป แล้วสร้างเสริมความคิดจิตใจที่สะอาดเข้มแข็งขึ้นแทนที่ ซึ่งจะช่วยให้ฝ่าฝืนแต่ในการปฏิบัติ ให้เกิดประโยชน์ ... เมื่อคุณสมบัติดังกล่าวเกิดขึ้นพร้อมมูลแล้ว จึงจะบังเกิดผลเลิศให้เป็นประโยชน์ช่วยตัวช่วยผู้อื่นได้อย่างแท้จริง

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร, 2551, น. 98)

พระบรมราโชวาทนี้มีสาระตงคำสอนที่มุ่งสอนว่า เมื่อบัณฑิตออกไปประกอบอาชีพการงาน ควรตั้งใจทำงานสร้างความเจริญมั่นคงโดยนำความรู้ไปใช้ให้เต็มที่ สิ่งที่สำคัญคือ มีจิตใจที่สะอาดดีงาม กำจัดจิตใจที่ไม่ดีหรือจิตใจต่ำทรามให้หมดสิ้นไปจากตนเอง ให้มุ่งประพฤติตนให้ดี ให้ถูกต้องเหมาะสมซึ่งสัมพันธ์กับศีล หรือ สิลสัมปทา คือ การรู้จักบังคับควบคุมตนให้มีพฤติกรรมเหมาะสมพอดี มีคุณธรรมความดีงามในตน อันเป็นหลัก “สัมปรายกัตถะ” การทำประโยชน์ตนเองเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตภพหน้า

2.3) จาคะ หรือ จาคสัมปทา หมายถึง ความเสียสละ การสละความตระหนี่ มีความพอใจยินดีและพร้อมที่จะเอื้อเพื่อเกื้อกูลแก่ผู้อื่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538, น. 424) สาระตงคำสอนที่สัมพันธ์กับหลักจาคะหรือการเสียสละปรากฏในพระบรมราโชวาทอยู่บ่อยครั้ง โดยมีได้กล่าวในใจความที่เกี่ยวกับการเสียสละเรื่องทรัพย์สินเงินทองหรือสิ่งของใด ๆ หากแต่เป็นการเสียสละความสุขส่วนตนและประโยชน์ในส่วนน้อยเพื่อความสุขและประโยชน์ส่วนรวม นอกจากนี้

ยังกล่าวถึงการเสียสละที่สำคัญอีกประการ คือ การสละหรือละทิ้งจิตใจทุจริต ความเห็นแก่ตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

... ผู้มีปัญญาสามารถทำกรงานสำคัญ ๆ ให้เป็นหลักเป็นกำลังของบ้านเมืองต่อไปได้นั้น...จะต้องรู้ตระหนักถึงการเสียสละที่สำคัญสองประการ คือ สละประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่ยิ่งใหญ่กว่าและเหนือกว่า ประการหนึ่ง กับสละหรือละทิ้งความคิดจิตใจที่ทุจริตต่ำทรามต่าง ๆ อีกประการหนึ่ง จึงจะเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของคนทั่วไปให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ที่สูงและมีโอกาสที่จะเจริญมั่นคงในฐานะการงานได้ บัณฑิตแต่ละคนถือว่าเป็นผู้มีโอกาสที่จะได้ทำงานสำคัญของแผ่นดิน ขอให้ศึกษาพิจารณาคุณธรรมดังที่กล่าวให้ทราบชัด เพื่อจักได้น้อมนำมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์แท้จริงอันพึงประสงค์แก่ตนแก่ส่วนรวมต่อไป

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ครีส์งามหานคร, 2551, น. 107)

ตัวอย่างพระบรมราชาวาทที่พระราชทานในวันอังคารที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2530 ภาคบายนั้มีสรวตละคำสอนที่สัมพันธ์กับหลักจาละหรือการเสียสละ กล่าวคือ สรวตละคำสอนมุ่งสอนให้บัณฑิตผู้จะต้องทำกรงานเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาบ้านเมืองว่าจะต้องเป็นผู้เสียสละ 2 ประการ คือ เสียสละความสุขและประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการเสียสละหรือละทิ้งจิตใจทุจริต ความเห็นแก่ตัวให้น้อยลง สรวตละคำสอนดังกล่าวนี้ก็คือ หลักจาละในพระพุทศาสนาันเอง การเสียสละนี้จะช่วยให้บุคคลเอื้อเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น ช่วยทำให้สังคมเกิดความเมตตา กัน และทำให้สามารถยึดเหนี่ยวใจทุกฝ่ายทุกคนให้รวมใจสามัคคีกันได้ ถือเป็นประโยชน์ตนเองที่เอื้อต่อความเจริญรุ่งเรืองในอนาคตข้างหน้าได้

2.4) ปัญญา หรือ ปัญญาสัมปทา หมายถึง ความรู้ตระหนักเท่าทันถึงความจริงของสิ่งทั้งหลายที่เป็นไปตามกฎธรรมดา รู้ผิดรู้ชอบ สามารถวินิจฉัยแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ด้วยหลักเหตุผลอย่างถูกต้องเหมาะสม (พระธรรมปิฎก (ป. อ.

ปยุตโต), 2538, น. 424) ปัญญาสัมปทาเป็นหลักธรรมสำคัญที่ควรมีประกอบในตัวบัณฑิต เพราะคำว่า “บัณฑิต” หมายถึง ผู้มีปัญญามีความรู้สูง มีความรู้กว้างขวาง เพราะได้รับการศึกษาเรียนรู้มามาก ผู้วิจัยสังเกตว่าในพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีการกล่าวถึงหลักปัญญาในสารัตถะคำสอนใจความว่า “ความไม่ประมาทปัญญา” ที่หมายถึง การเคารพและการเห็นความสำคัญของปัญญา โดยหมายรวมถึงปัญญาความรู้ของตนเองและปัญญาความรู้ของผู้อื่นด้วย สารัตถะคำสอนในเรื่องความไม่ประมาทปัญญานี้ปรากฏอยู่ในพระบรมราโชวาทหลายองค์ ดังจะยกตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันพุธที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2521 ต่อไปนี้

...ปัญญา อันได้แก่ ความรู้ ความฉลาดที่เกิดขึ้นได้ด้วยความคิดพิจารณาตามเหตุผลอันถูกต้องแยบคายเป็นทั้งรากฐานและปัจจัยสำคัญแท้จริงของการทำงานทั้งปวง ถ้าประมาทปัญญา ไม่ใช้ปัญญาเป็นหลักทำงานเพราะละเอียดหรือเพราะนึกดูหมิ่นตัวเองว่าโง่เขลา... แล้วจะหวังอะไรได้จากสิ่งเหล่านั้น นอกจากความวิบัติเสียหาย ทุกคนจึงจำเป็นต้องใช้ปัญญาตลอดเวลาและตลอดชีวิต... นอกจากไม่ประมาทปัญญาตนแล้ว ยังประมาทปัญญาคนอื่นไม่ได้ด้วย เพราะการประมาทหมิ่นปัญญาคนอื่น ไม่ยอมทำตามความคิดและความรู้ของคนอื่นนี่แหละ เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้งานต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักและต้องล้มเหลวมากกว่ามากแล้ว

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร, 2551, น. 67)

พระบรมราโชวาทนี้มีสารัตถะคำสอน คือ การไม่ประมาทปัญญา การไม่หมิ่นประมาทในความรู้ ความฉลาด ความสามารถที่เกิดขึ้นได้ด้วยความคิดพิจารณาตามเหตุผลอันถูกต้องของตนเองและผู้อื่น โดยการไม่ประมาทปัญญานี้หากพิจารณาแล้วหมายถึง การเคารพและให้ความสำคัญกับปัญญาของบุคคลสัมพันธ์กับหลักปัญญาในสัมปรายกัตตะ กล่าวคือ หากเราเชื่อมั่นและเคารพในปัญญาความรู้ของตนเอง ไม่ดูหมิ่นปัญญาตนเอง ก็ย่อมสามารถใช้ปัญญาที่มีอยู่ให้เกิดความสำเร็จในชีวิตได้ และที่สำคัญจะต้องเชื่อมั่นและเคารพนับถือใน

ปัญญาความรู้อื่น ยอมรับความคิดของคนอื่น การทำได้ดังนี้จะถือว่าเป็นผู้มีปัญญา สามารถดำเนินตนเองและประสานสัมพันธ์กับผู้อื่นจนเกิดผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี

4.2.2 สารัตถะคำสอนที่สัมพันธ์กับปรัตถะหรือประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม

ปรัตถะ หมายถึง ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์เพื่อคนอื่น อันพึงบำเพ็ญด้วยการช่วยให้เขาเป็นอยู่ด้วยดี พึ่งตนเองได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559ข, น. 208) ปรัตถะเป็นธรรมหลักข้อหนึ่งในหลักอรรถปริยัติ เป็นธรรมที่มุ่งให้บุคคลช่วยเหลือเกื้อกูล ประกอบกิจที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม เพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสุข ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นปกติสุข จากการศึกษาพระบรมราชาวาทพิธิพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบสารัตถะคำสอนมีความสัมพันธ์กับปรัตถะหรือการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นและส่วนรวม กล่าวคือ บัณฑิตเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงควรตอบแทนสังคมและประเทศชาติด้วยการเสียสละประโยชน์ส่วนตน บำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลแก่ส่วนรวมอย่างเต็มกำลัง ปรัตถะที่พบนั้นมีหัวข้อพุทธจริยธรรมย่อยที่แสดงการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นอีก 7 ข้อ ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

1) ขรวาจาธรรม 4

ขรวาจาธรรม 4 คือ หลักธรรมสำหรับชีวิตครองเรือนซึ่งถือเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้บุคคลสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขอันประกอบด้วย สัจจะ คือ ความซื่อตรง ซื่อสัตย์ ทัมะ คือ การข่มใจ ขันติ คือ ความอดทน และจาคะ คือ เสียสละ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559ก, น. 114) สารัตถะคำสอนในพระบรมราชาวาทพิธิพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสัมพันธ์กับหลักขรวาจาธรรม 4 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

... ป่าวันนี้ ข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวเพิ่มเติมแก่ท่านว่าผู้มีปัญญาสามารถ
 ทำการงานสำคัญ ๆ ให้เป็นหลักเป็นกำลังของบ้านเมืองต่อไปได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่
 หนักแน่นในสัจจะ คือ ต้องมีจริงพร้อมทั้งในการกระทำคำพูดในตนเองและบุคคลอื่น
 สิ่งใดที่ตั้งใจจะทำหรือจะงดเว้น ต้องปฏิบัติให้ได้จริงโดยเคร่งครัดครบถ้วน... จึงจะ
 เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของคนทั่วไปให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ที่สูงและมีโอกาสที่จะ
 เจริญมั่นคงในฐานะการงานได้

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,
 2551, น. 107)

ตัวอย่างนี้เป็นพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันอังคารที่ 29 ธันวาคม
 พ.ศ. 2530 ภาคบ่ายซึ่งมีสารัตถะคำสอนที่กล่าวถึงหลักสัจจะ หรือ ความจริง
 ความซื่อตรง เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในพระวาจาธรรม 4 ในที่นี้กล่าวถึง บัณฑิต
 ผู้มีปัญญาและจะต้องเป็นกำลังสำคัญในการทำงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติจะมี
 หลักที่สำคัญ คือ เป็นผู้หนักแน่นในสัจจะ ต้องมีจริงพร้อมทั้งในการกระทำ และ
 คำพูดในตนเองและบุคคลอื่น สิ่งใดที่ตั้งใจจะทำหรือจะงดเว้น ต้องปฏิบัติให้ได้จริง
 โดยเคร่งครัดครบถ้วน การมีสัจจะนี้จะทำให้บัณฑิตเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของ
 คนทั่วไปและทำให้ปฏิบัติงานต่างๆ ได้อย่างเจริญมั่นคงได้ หรืออีกตัวอย่าง
 ที่กล่าวถึงหลักขันติ ซึ่งหมายถึง ความอดทน เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว
 ไม่ท้อถอย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559ก, น. 114) ดังนี้

... สำหรับบัณฑิตทั้งปวงนั้น... ควรจะต้องนำภูมิปัญญาของตนออกใช้
 ให้ได้ประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะไปประกอบกิจการงานใด ณ ที่ใด ขอให้พยายามใช้ความรู้
 ความสามารถที่มีอยู่ให้เต็มที่... ทำหน้าที่ที่มีอยู่ทุกอย่างและทุกด้านด้วยความเข้มแข็ง
 อดทน เพื่อให้ประสบความสำเร็จความเจริญในชีวิตได้

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,
 2551, น. 102)

ตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันพฤหัสบดีที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2529 ภาคเช้านี้มีสารัตถะที่กล่าวถึงบัณฑิตผู้ได้รับการศึกษาชั้นสูงแล้วจะต้องนำความรู้ความสามารถของตนมาประกอบอาชีพการงานให้เต็มที่และจะต้องอดทนต่อการทำงานและทุก ๆ อย่างเพื่อให้เกิดความสำเร็จความเจริญในชีวิตต่อไป จะเห็นได้ว่า สารัตถะคำสอนนี้สัมพันธ์กับหลักขั้นดีหรือความอดทนอันเป็นธรรมข้อหนึ่งในขรรวาสธรรม 4

2) อธิธิบาท 4

อธิธิบาท 4 คือ หลักธรรมอันเป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ทางที่นำไปสู่ความสำเร็จที่มุ่งหมาย มีด้วยกัน 4 ข้อ คือ ฉันทะ ความพอใจปรารถนาจะทำให้ได้ผลดีขึ้น วิริยะ ความพยายามทำสิ่งนั้น จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น และวิมังสา ความพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559ข, น. 561) สารัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสัมพันธ์กับหลักอธิธิบาท 4 ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันพฤหัสบดี ที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2508 ต่อไปนี้

... ขอให้ท่านได้พิจารณาให้เห็นโดยถ่องแท้ว่า ประเทศชาติของเราจะเจริญหรือเสื่อมลงนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาของประชาชนแต่ละคนเป็นสำคัญ ผลการศึกษาบรมในวันนี้จะเป็นเครื่องกำหนดอนาคตของชาติในวันข้างหน้า ท่านทั้งหลายจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในเรื่องนี้ เพราะฉะนั้น เมื่อท่านออกไปเป็นครู ท่านต้องพยายามทำหน้าที่ของท่านให้สำเร็จโดยสมบูรณ์ด้วยความตั้งใจจริงให้สมกับที่มีหน้าที่อันสำคัญและให้สมกับคำปฏิญาณที่ให้ไว้แก่ที่ประชุมนี้

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี คริสต์วามหานคร, 2551, น. 35)

พระบรมราชาโชวาทนี้พบสารัตถะที่มุ่งสอนให้บัณฑิตตั้งใจทำหน้าที่ครู ให้เต็มที่สมกับการได้มีความรู้และได้รับหน้าที่นี้ และสมกับที่ได้ตั้งคำปณิธานไว้ ซึ่งการที่บัณฑิตสำเร็จการศึกษาวิชาชีพครู และตั้งใจจะทำหน้าที่ครูแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่า บัณฑิตมีฉันทะหรือความพอใจในวิชาชีพ จึงได้ตั้งใจเล่าเรียนจนสำเร็จ ดังนั้นเมื่อจะต้องออกไปทำหน้าที่ครู ก็ต้องมีฉันทะในหน้าที่ของตน คือ ตั้งใจทำหน้าที่ครูผู้อบรมและให้การศึกษาแก่เยาวชนให้เต็มที่ด้วย

นอกจากนี้ยังมีอีกตัวอย่างที่กล่าวถึงจิตตะ คือ ความเอาใจใส่ เอาจิต ผักไผ่ในสิ่งที่ทำไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ปล่อยใจให้เลือนลหายไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559ก, น. 62) ดังนี้

... ความเป็นพหุสูตรหรือความรอบรู้ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการเอาใจใส่ กระตือรือร้น ขวนขวายหาความรู้และประสบการณ์ด้วยการศึกษาสังเกต นำมาคิดพิจารณาให้เห็นเหตุเห็นผลที่ต่อเนื่องกันอยู่ได้แน่นอนถูกต้องโดยตลอด ... การฝึกความเป็นพหุสูตรนี้เป็นกิจที่จำเป็นต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอและจริงจังให้เป็นนิสัย ทั้งต้องระวังมิให้เกิดความท้อถอยย่อหย่อน หรือปล่อยให้ขาดตอน ขาดระยะ ... บัณฑิตผู้มุ่งหวังความสำเร็จเด็ดขาดในການ จึงควรศึกษาและฝึกฝนอบรมความรอบรู้นี้ให้ถูกวิธี จักได้เป็นผู้องอาจสามารถมั่นคงตลอดไป

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหาราช,
2551, น. 90)

จากตัวอย่างพระบรมราชาโชวาทที่พระราชทานในวันจันทร์ที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2526 ข้างต้นนี้พบว่า สารัตถะคำสอนหลัก คือ สอนบัณฑิตให้มีความเป็นพหุสูตรหรือมีความรอบรู้ การที่จะเป็นพหุสูตรและรอบรู้ได้นั้นบัณฑิตต้องมีความเอาใจใส่ กระตือรือร้น ขวนขวายหาความรู้อยู่เสมอ บัณฑิตจะต้องเอาใจใส่ วินิจฉัยเรื่องราวต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอจริงจังให้เป็นนิสัย ไม่ให้ขาดตอนขาดระยะ หลักการนี้สัมพันธ์กับหลักจิตตะ ที่หมายถึง ความเอาใจใส่ เอาจิตผักไผ่ในสิ่งที่ทำ อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ อันเป็นข้อธรรมสำคัญในอิทธิบาท 4

3) พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมกำกับความประพฤติ ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ มี 4 ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ มุติตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลางไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548, น. 124) สวรรตละคำสอนที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสัมพันธ์กับหลักพรหมวิหาร 4 ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันอังคารที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ต่อไปนี้

...ข้าพเจ้าขอกล่าวเสริมแก่ท่านทั้งหลายว่า เยาวชนทุกคนมิได้ต้องการทำตัวให้ตกต่ำ หรือให้เป็นปัญหาแก่สังคมประการใด แท้จริงต้องการจะเป็นคนดีมีความสำเร็จ มีฐานะ มีเกียรติ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น แต่การที่จะบรรลุถึงความประสงค์นั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้แนะนำควบคุมให้ดำเนินไปโดยถูกต้อง ในฐานะหน้าที่ที่เป็นครูเป็นอาจารย์เป็นผู้บริหารการศึกษา ท่านจะช่วยเขาได้มากที่สุด เพราะมีส่วนควบคุมดูแลใกล้ชิดอยู่ทุก ๆ ด้าน รองลงมาจากบิดามารดา ดังนั้นจึงใคร่ขอให้ท่านทำตัวให้เป็นผู้นำและเป็นที่พึ่งที่แท้จริง เพียรพยายาม วิชาความสามารถที่มีอยู่ฝึกฝนอบรมด้วยเหตุผลและความฉลาด ด้วยความกรุณาปรานีและความบริสุทธิ์ใจ ประสิทธิ์ประสาทความรู้ความคิดที่ดีที่ปราศจากโทษให้เสมอหน้า อนุเคราะห์และนำพาไปในทางถูกต้องเจริญ เพื่อช่วยให้เยาวชนของเรามีอนาคตอันมั่นคงแจ่มใสต่อไป

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,

2551, น. 44)

ตัวอย่างนี้มีวรรตละคำสอนว่า บัณฑิตที่จะไปประกอบอาชีพครูและอาชีพทางการศึกษาควรทำตนเป็นที่พึ่งให้แก่ศิษย์ เพราะครูเปรียบได้กับพ่อแม่คนที่สองของศิษย์ ดังนั้นจึงต้องตั้งใจสอนสั่งและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ด้วยความกรุณาปรานีโดยเสมอหน้ากัน คือ ถ่ายทอดความรู้ด้วยความเต็มใจ จริงใจ มีความสงสาร

และต้องการช่วยเหลือศิษย์ทุกคนให้พ้นจากความไม่รู้หรือความทุกข์ร้อนต่าง ๆ นอกจากนี้ครูต้องมีอุเบกขา คือ ให้ความรู้และให้ความรักแก่ศิษย์เท่าเทียมกัน เสมอกัน ไม่เอนเอียงไปที่คนใดคนหนึ่ง หากครูทำได้ก็ย่อมช่วยให้เยาวชนของเรามีอนาคตอันมั่นคงต่อไปได้ จะเห็นได้ว่าตัวอย่างนี้มีทั้งหลักกรุณาและอุเบกขา อันเป็นหลักพรหมวิหาร 4 ที่คนเป็นครูจะต้องยึดถือปฏิบัติ อุเบกขาในที่นี้ มิใช่การวางเฉยเพียงเท่านั้น หากแต่หมายถึง การวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียง ด้วยความรักและซึ้งไปที่คนใดคนหนึ่งนั่นเอง

4) สังคหัตถ์ 4

สังคหัตถ์ 4 คือ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันและกัน หลักการผูกมิตรไมตรี หลักการสงเคราะห์บุคคลอันประกอบด้วย ทาน การให้การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ปิยวาจา การพูดจาด้วยน้ำใจปรารถนาดี อตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูล และสมานัตตตา การไม่ถือตัว การประพฤติตัวดีสม่ำเสมอ ซึ่งสังคหัตถ์ 4 นี้สรุปความได้ว่าเป็นการสงเคราะห์ระหว่างกันที่มี 2 แบบ ได้แก่ อามิสสงเคราะห์ คือ สงเคราะห์ด้วยอามิสหรือสิ่งของกับ ธรรมสงเคราะห์ คือ สงเคราะห์ด้วยธรรมหรือคุณงามความดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559, น. 416) สารัตถะคำสอนในพระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่สัมพันธ์กับหลักสังคหัตถ์นั้น ผู้วิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมสงเคราะห์ที่มุ่งสอนให้บัณฑิตผู้จะต้องมาทำหน้าที่ครูและทำหน้าที่ทางการศึกษาให้นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาใช้ให้เต็มศักยภาพโดยการอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดความรู้วิชาการ และคุณธรรมความดีงามให้แก่เยาวชนผู้เป็นลูกศิษย์ เมื่อบัณฑิตมุ่งมั่นในหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ก็ถือว่าได้ยึดหลักสังคหัตถ์ 4 คือ ธรรมสงเคราะห์ ที่หมายถึง การสงเคราะห์ความรู้ วิชาการ วิชาชีพ รวมถึงคุณงามความดีให้กับศิษย์นั่นเอง ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานวันจันทร์ที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ต่อไปนี้

... การให้การศึกษาแก่เด็กต้องเริ่มตั้งแต่เกิด ขึ้นต้นก็ต้องสอนให้รู้จัก ใช้อวัยวะและประสาทส่วนต่างๆ ต้องคอยควบคุมฝึกหัด จนสามารถใช้อวัยวะและประสาทส่วนนั้นๆ ทำให้กิจวัตรทั้งปวงของตัวได้ ... การให้การศึกษาขั้นนี้ ได้แก่ การฝึกกายให้มีความคล่องแคล่ว ขำขันชำนาญและสามารถในการปฏิบัติประกอบกับการสอนวิชาความรู้ต่างๆ อันเป็นพื้นฐาน สำหรับการประกอบอาชีพเลี้ยงตัว การให้การศึกษาอีกขั้นหนึ่ง คือ การสอนและฝึกฝนให้เรียนรู้วิทยาการที่ก้าวหน้าขึ้นไป พร้อมทั้งการฝึกฝนให้รู้จักใช้เหตุผลสติปัญญาและหาหลักการชีวิต ... ผู้ทำงานด้าน การศึกษาจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ และได้รับความยกย่องเป็นอย่างสูงตลอดมา ในฐานะที่เป็นผู้ให้ชีวิตจิตใจตลอดจนความเจริญทุกอย่างแก่อนุชน

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มคอ 60 ปี ศรีสง่างามนคร,
2551, น. 41)

พระบรมราชาบาทนั้นมีสารัตถะคำสอนที่กล่าวว่า งานด้านการศึกษา สำคัญมาก เพราะถือเป็นการสร้างคนให้มีชีวิตที่ดีงาม โดยบัณฑิตผู้จะต้องออกไป ทำหน้าที่ครูถือเป็นคนสำคัญที่ให้การศึกษ ให้ความรู้วิชาการและฝึกฝนอบรม จิตใจแก่ลูกศิษย์ ครูต้องอบรมศิษย์ในทุกๆ ด้าน จึงถือได้ว่า ครูเป็นผู้ให้ทั้งชีวิต และจิตใจ และความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและการทำงานทุกอย่างแก่ศิษย์ ดังกล่าวนี เป็นธรรมสงเคราะห์หรือทานในสังคหวัตถุ 4 ที่เป็นการสงเคราะห์ความรู้วิชาการ ศีลธรรมจรรยาให้เกิดกับบุคคล

5) ไสรัจจะ

ในชีวิตคนเราย่อมต้องเผชิญกับปัญหาและสิ่งต่างๆ ที่มากระทบ หากพบเจอสิ่งที่ไม่พึงพอใจ อาจทำให้โมโห กังวล หวาดวิตก ซึ่งสิ่งที่ช่วยให้ระงับยับยั้ง ควบคุมอารมณ์ได้ คือ ธรรมอันทำให้งาม 2 อย่าง ได้แก่ ขันติและไสรัจจะ โดยไสรัจจะ หมายถึง ความสงบเสถียร อธิษฐานงาม การพยายามทำใจให้เข้มขึ้น เมื่อพบเจอกับสิ่งใดๆ เป็นคุณธรรมกล่อมจิตใจให้เข้มขึ้น เป็นปัจจัยหนุนให้มีสติ มีกำลังอดทนอดกลั้นต่อเหตุการณ์ต่างๆ สามารถรักษามารยาทกริยาวาจาให้ปกติ เรียบร้อยได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559ก, น. 65) สารัตถะคำสอน ที่สัมพันธ์กับหลักไสรัจจะมีตัวอย่างต่อไปนี้

... ความสงบสำรวมในที่นี้ หมายถึง ความเรียบร้อยเป็นปกติทั้งในจิตใจ และการกระทำอันประกอบด้วยความไม่ตื่นเต้นหวั่นไหว ความหนักแน่นเป็นกลาง ความมีสติและความรู้ตัว การรู้จักสำรวมระวังกายใจให้สงบเป็นปกติ นั้น จะช่วยให้การยั้งคิดก่อนหน้าที่จะลงมือกระทำการทุกอย่าง เมื่อยั้งคิดได้ ก็จะมีโอกาสอันประเสริฐ ที่จะใช้ปัญญาพิจารณางานที่ทำโดยกระຈ้างขัด ให้เห็นทางและวิธีการที่จะปฏิบัติได้โดยถูกต้องเที่ยงตรง... จึงใคร่จะให้บัณฑิต แต่ละคนศึกษาพิจารณาความสงบสำรวมนี้ ให้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญโดยถ่องแท้

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,
2551, น. 70)

ตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันอังคารที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2521 นี้มีสาระต่องานที่สัมพันธ์กับหลักสโรจจะ หมายถึง ความสงบสำรวม มีสติและวางตัววางกิริยาเหมาะสมซึ่งเป็นธรรมข้อหนึ่งในธรรมอันทำให้งาม 2 อย่าง กล่าวคือ บัณฑิตควรทำงานหรือประกอบการสิ่งใดด้วยการรู้จักสำรวมระวังกายใจให้สงบเป็นปกติ เพราะการสงบสำรวมกายใจได้นั้นจะทำให้เกิดสติปัญญาพิจารณาสິงต่าง ๆ ได้ชัดเจน ถูกต้องเที่ยงตรง หากขาดความสงบสำรวมแล้วนั้นก็ทำให้เกิดความฟุ้งซ่าน รีบร้อนจนผิดพลาดเสียหายได้

6) พระพุทธรูป 3

พระพุทธรูป 3 หมายถึง พระคุณขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีต่อมวลมนุษย ซึ่งคุณลักษณะพิเศษ 3 ประการที่พระพุทธเจ้าทรงมี ได้แก่ พระปัญญาคุณ คือ ความเป็นผู้มีปัญญา พระกรุณาธิคุณ คือ ความเป็นผู้มีความกรุณา และพระวิสุทธิคุณ คือ ความเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจ กล่าวได้ว่าพระพุทธรูป 3 นี้เป็นหลักทางพระพุทธศาสนาที่บุคคลสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะเป็นคุณสมบัติ 3 อย่างของคนดี บุคคลใดที่ปรารถนาจะเป็นคนดีคนประเสริฐในศีลธรรมควรยึดหลักพระพุทธรูป 3 นี้เป็นแนวปฏิบัติ สาระต่องานสัมพันธ์กับพระพุทธรูป 3 ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในวันศุกร์ที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ภาคเช้า ต่อไปนี้

... ผู้ได้รับการศึกษาระดับสูงถึงขั้นเป็นบัณฑิตนั้น ... ต้องกอปรไปด้วยคุณธรรมของผู้มีการศึกษาที่บริบูรณ์สมควรแก่ความเป็นผู้รอบรู้ 3 ประการ คือ ความเป็นผู้มีปัญญาประการหนึ่ง ความเป็นผู้มีมีความกรุณาประการหนึ่ง และความเป็นผู้มีมีความบริสุทธิ์ใจประการหนึ่ง ความเป็นผู้มีปัญญาเท่านั้น ... ที่สำคัญก็คือ ความเข้าใจในหลักแห่งวิทยาการในแต่ละสาขาย่างถูกต้องครบถ้วนรวมทั้งมีความสามารถที่จะนำวิทยาการนั้นไปใช้ให้เหมาะสมกับเหตุผล บุคคล สถานที่ กาลเวลา เป็นต้น ... ความเป็นผู้มีปัญญานี้ หากได้นำไปปฏิบัติร่วมกับความกรุณาและความมีจิตใจบริสุทธิ์แล้ว ก็จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ตนและสังคม สมกับเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาที่แท้จริง

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มคอ 60 ปี ศรีสง่างามนคร,
2551, น. 121)

ตัวอย่างพระบรมราโชวาทนี้มีสาระต่องานที่กล่าวถึงคุณธรรมของผู้มีการศึกษาที่สมบูรณ์ 3 ประการ คือ ความเป็นผู้มีปัญญา ความเป็นผู้มีมีความกรุณาและความเป็นผู้มีมีความบริสุทธิ์ใจ ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นสูงควรจะต้องมีความตั้งใจมั่นคงที่จะใช้ปัญญาความรู้ความเข้าใจหลักวิทยาการต่าง ๆ ไปใช้ได้เหมาะสมกับเหตุผล บุคคล สถานที่ กาลเวลา สร้างความเจริญพัฒนาให้กับตนเองและเพื่อแผ่ต่อผู้อื่น จนไปถึงระดับสังคมได้เป็นอย่างดี สาระต่องานดังกล่าวนี้สัมพันธ์สอดคล้องกับพระพุทธคุณ 3 ประการอันเป็นคุณสมบัติขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระปัญญาคุณ พระกรุณาธิคุณ และพระวิสุทธิคุณ

7) มงคลสูตร

มงคลสูตร คือ ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ สิ่งที่ทำให้มีโชคดี เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือ มงคลอันสูงสุดมีทั้งสิ้น 38 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559ก, น. 274) มงคลสูตรนี้เป็นหลักที่คนเราควรยึดไปปฏิบัติ เพราะถือเป็นหลักธรรมที่นำความสุขมาสู่ตนเอง จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า พระบรมราโชวาทพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีสาระต่องานที่สัมพันธ์กับหลักมงคลสูตร ที่เด่นชัดคือ มงคลสูตรคาถา

ที่ 7 ข้อ 23 นิวาโต จ หมายถึง ความสุภาพอ่อนน้อม ความอ่อนน้อมถ่อมตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559ก, น. 276) ดังตัวอย่างพระบรมราชาวาท วันอังคารที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2520 ต่อไปนี้

... ผู้ที่จะรับผิดชอบและเป็นผู้ดำเนินการงานได้ ประกติจะเป็นผู้ที่รักการปฏิบัติ เมื่อทำการสิ่งใดก็ตามจะต้องนำมาปฏิบัติด้วยสมองก่อน คือ นำมาคิดพิจารณาให้เห็น ถ่องแท้ด้วยตนเอง แล้วจึงนำสิ่งนั้นมาลงมือปฏิบัติด้วยความตั้งใจให้บรรลุผล บุคคลที่ได้ศึกษามาด้วยหลักการเช่นนี้ ย่อมมีภูมิรู้เป็นหลักฐานมั่นคง... และสามารถทำงาน สำเร็จ โดยไม่ต้องยกตัว ไม่ต้องพองลมอวดผู้ใด ผลงานตลอดทั้งความสามารถและ คุณสมบัติที่มีอยู่ย่อมเปล่งแสงออกมาได้เอง... ตรงกันข้ามบุคคลที่มีได้ฝึกฝนมา ในการปฏิบัติทั้งทางสมองและทางการกระทำ จะหาความมั่นใจในความรู้ความสามารถ ของตนได้โดยยาก และมักจะต้องเบ่งลมให้ตัวพองเพื่อประกาศตัวอวดคนอื่นโดย หาผลงานเป็นขึ้นเป็นอันอย่างใดมิได้

(คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร,
2551, น. 65)

ตัวอย่างพระบรมราชาวาทนี้มีสาระตถะคำสอนว่า บัณฑิตไม่ควร “ยกตัว พองลม เบ่งลมให้ตัวพอง” ซึ่งก็คือ ไม่ควรโอ้อวดตน แต่ควรอ่อนน้อมถ่อมตน ตั้งใจฝึกฝนปฏิบัติงานด้วยวิชาความรู้ที่ได้รับให้เต็มที่ บุคคลที่มีความสามารถ ด้านการปฏิบัติจนเชี่ยวชาญดีแล้ว มักถ่อมตน ไม่อวดตัว แต่จะมีผลงานเป็นที่ ประจักษ์ออกมาให้เห็นได้ชัดเจน ส่วนบุคคลที่ไม่เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติมัก อวดตัว ไม่ถ่อมตนทั้ง ๆ ที่ผลงานไม่ดีพอ สาระตถะคำสอนนี้สัมพันธ์กับมงคลสูตร ข้อ 23 อันเป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในมงคลสูตรที่บุคคลควรยึดถือปฏิบัติเพื่อชีวิต ที่มีความสุขและเจริญรุ่งเรือง

5. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาประเภทสารัตถะคำสอนที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทั้ง 120 องค์ พบว่าพระบรมราโชวาทแต่ละองค์จะมีสารัตถะคำสอนที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดหรือสารัตถะคำสอนหลักเพียง 1 ข้อ แต่อาจมีสารัตถะคำสอนย่อยปรากฏร่วมอยู่ด้วย ผลการศึกษาพบสารัตถะคำสอนหลัก 4 ข้อ คือ สารัตถะคำสอนเกี่ยวกับบัณฑิต 50 องค์ สารัตถะคำสอนเกี่ยวกับการทำงาน 29 องค์ สารัตถะคำสอนเกี่ยวกับครู 25 องค์ และสารัตถะคำสอนเกี่ยวกับการศึกษา 16 องค์ โดยสารัตถะคำสอนเกี่ยวกับบัณฑิตพบประเด็นย่อย คือ การมีคุณธรรมประจำตัวบัณฑิต การเชี่ยวชาญทางทฤษฎีและปฏิบัติ การศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การมีวิจารณ์ญาณและการรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง เหล่านี้เป็นสารัตถะย่อยที่มุ่งสอนให้บัณฑิตประพฤติปฏิบัติทั้งในชีวิตประจำวันและในชีวิตการทำงาน เพื่อจะได้มีส่วนในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า

ในด้านสารัตถะคำสอนเกี่ยวกับการทำงาน พบประเด็นย่อยที่เกี่ยวกับหลักปฏิบัติของการทำงาน และการมีวินัยในการทำงานที่มุ่งสอนให้บัณฑิตสามารถทำงานประกอบอาชีพในอนาคตได้อย่างสัมฤทธิ์ผลหากยึดหลักคำสอนเกี่ยวกับการทำงานดังกล่าว และสารัตถะคำสอนเกี่ยวกับความเป็นครูพบประเด็นย่อย คือ การตั้งใจทำหน้าที่ครูให้เต็มที่และการยึดมั่นในคุณธรรมสำหรับครู สารัตถะคำสอนเกี่ยวกับความเป็นครูนี้จะพบมากในการพระราชทานพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในช่วงปีแรก ๆ ที่มหาวิทยาลัยยังเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตบัณฑิตครูออกมารับใช้ประเทศชาติ และสุดท้าย สารัตถะคำสอนเกี่ยวกับการศึกษา พบประเด็นย่อย คือ ความสำคัญของการศึกษาและการพัฒนาการศึกษาด้วยคุณธรรม

ในหัวข้อความสัมพันธ์ของสารัตถะคำสอนกับหลักพุทธจริยธรรมนั้น พบว่า สารัตถะคำสอนโดยรวมสัมพันธ์กับหลักอรรถประโยชน์ 2 ประการ ประการแรก คือ อัตตัตถะหรือประโยชน์ตนอันประกอบด้วยหลักทิวฐธัมมิกัตถะ 4

ได้แก่ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา สมชิวิตาและหลักสัมปรายิกัตตะ 4 ได้แก่ ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ประการสอง คือ ปรัตตะหรือประโยชน์ผู้อื่นและสังคมอันประกอบด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 สังคหัตถ์ 4 ไสรัจจะ พุทธคุณ 3 และมงคลสูตร

จะเห็นได้ว่า สารัตถะคำสอนที่ปรากฏทั้งหมดมักสัมพันธ์สอดคล้องกับหลักพุทธจริยธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยมีการสอดแทรกคุณธรรมศีลธรรมเข้าไปเป็นสารัตถะย่อยอยู่ในทุกหัวข้อ จึงกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญแก่การเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดีมีคุณธรรมศีลธรรมเป็นอย่างยิ่ง แม้พระองค์จะทรงสอนเรื่องเกี่ยวกับบัณฑิต การทำงาน ความเป็นครูหรือแม้กระทั่งเรื่องการศึกษาของประเทศ หากแต่พระองค์จะทรงให้ยึดหลักพุทธจริยธรรมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ควบคู่อยู่เสมอ เพื่อให้หลักธรรมะช่วยขัดเกลา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และเป็นเครื่องช่วยพัฒนาให้บุคคลประกอบอาชีพการงานและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างถูกต้องดีงาม

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามหานคร. (2551).
*พระบรมราโชวาท พระราโชวาท พระโอวาท พิธีพระราชทานปริญญาเกิตติมศักดิ์
 และปริญญาบัตรวิทยาลัยวิชาการศึกษาและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 พุทธศักราช 2502-2551*. กรุงเทพฯ: กริดส์ ดีไซน์ แอนด์ คอมมูนิเคชั่น.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์*.
 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ:
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *หลักทั่วไปของพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*.
 (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559ก). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*.
 (พิมพ์ครั้งที่ 35). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559ข). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*.
 (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- โยธิน มาหา. (2547). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
 ของอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ประเภทนวนิยายอิงหลักธรรม*
 (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- อุดม หนูทอง. (2539). *บัณฑิตไทยในแนวพระราชดำริ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.